

Tor A. Benjaminsen og Hanne Svarstad

Politisk økologi. Miljø, mennesker og makt

Universitetsforlaget 2010

Tomas Moe Skjølvold

tomas.skjolvold@ntnu.no

Det samfunnsvitenskapelige blikket på forholdet mellom mennesker og natur er i vinden om dagen. Sosiologer både i Norge og internasjonalt omfavner klimaproblematikken (kjente eksempler er Brox, 2009 og Giddens, 2009), og i 2009 ble statsviteren Elinor Ostrom tildelt Nobels økonomipris for sine analyser av forholdet mellom ulike forvaltningsregimer og bruken av felles naturressurser. I lys av disse og mange andre eksempler, kjennes det helt riktig at denne første norskspråklige innføringsboken i faget *politisk økologi* kommer akkurat nå. Her får vi innblikk i en relativt ung disiplin, som eksplisitt befatter seg med spørsmål og tema av denne typen. For å oppsummere kort med forfatterens egne ord: «politisk økologi handler om hvordan naturmiljø forvaltes av mennesker» (s. 14).

Bokens to første kapitler vies til den politiske økologiens teoretiske rammeverk. Dette er et spennende og ambisiøst prosjekt som bærer bud om at politisk økologi søker å være noe mer enn nok et samfunnsvitenskapelig perspektiv. Det mest sentrale i så måte er den politiske økologiens ti synteser, som i korte trekk forteller

hvordan politiske økologer kan kombinere elementer fra, og la seg inspirere av ulike disipliner, perspektiver og metoder. Overordnet søkes en hybridvitenskap som nyttiggjør seg av både samfunnsvitenskapelig og naturvitenskapelig kunnskap. Innenfor denne hybrididen er det rom for både konstruktivistiske og realistiske tilnærminger, og det åpnes for både kritiske og konstruktive bidrag. Det påpekes at vi må studere og forstå både aktører og strukturer, og i forlengelsen av dette også kompliserte maktforhold. Slik kan mange studier innenfor politisk økologi spille på et globalt aktørgalleri, hvor for eksempel politikere i Norge, internasjonale konsern eller NGOer veves sammen med hverdagen «på bakken» i Tanzania, Sahel eller for den saks skyld på Dovrefjell. Analysene må være empirisk forankret, men dette står ikke i veien for at man kan legge til grunn en eksplisitt normativ posisjon. I bunn ligger en grunnleggende kritisk holdning til vitenskapsdisipliner (og andre aktører) som ønsker å fremstå som forvaltere og leverandører av objektiv kunnskap.

De teoretiske kapitlene er interes-

sant lesning, både fordi vi på en grei måte innføres i hva politisk økologi søker å være, men også på grunn av innblikket i hva forfatterne distanserer seg fra. Her er boken tydelig og eksplisitt i sin omtale av den konvensjonelle økologien og annen naturvitenskapelig miljøforskning, som blant annet får gjennomgå fordi dens politiske brodd gjemmes bak et skalleskjul av objektivitet og nøytralitet. Når Benjaminsen og Svarstad deler ut teoretiske spark i samfunnsvitenskapelig retning, er det imidlertid noen ganger litt uklart hvem de går til kamp mot. Ett eksempel finnes i deres omgang med begrepene konstruktivisme og realisme. Politisk økologi presenteres som en sjelden brobygger mellom de to posisjonene, men når forfatterne tar avstand fra både «ekstreme konstruktivister» og «vanlige konstruktivistiske studier», får vi som lesere vite lite om hvem de er ute etter. Om en leser boken som et ledd i byggingen av selve *disiplinen* politisk økologi her til lands, er antakelig grensearbeid av denne typen en sentral strategi.

Bokens resterende kapitler befatter seg med empiriske analyser basert på erfaringer hentet fra de to forfatternes lange forskerliv. Tematisk spenner analysene bredt og gir innblikk i en rekke spennende problemstillinger og casestudier. Vi blir blant annet kjent med problematikken knyttet til at internasjonale konserner høster og patenterer biologisk materiale (bioprospektering) med tanke på bruk i

for eksempel legemidler, en praksis som potensielt er verdt milliarder, men som sjelden gir økonomisk gevinst der det biologiske materialet høstes. Dette skjer gjerne i fattige regioner i sør. En liknende problemstilling skisseres i et senere kapittel om jordbruk og miljø i Afrika, hvor vi blant annet får høre om norske og svenske selskaper som kjøper store landområder for å produsere bioenergi i Ghana og Tanzania.

Et annet kapittel diskuterer vern av land, og viser hvordan dette kan føre til alvorlige problemer for lokalbefolkningen i verneområdene når det som tidligere var en viktig del av deres ressursgrunnlag skal omdefineres til villmark. I møtet med en feministisk politisk økologi blir vi kjent med hvordan kvinner i Norge marginaliseres når det skal fattes beslutninger om forvaltning av naturmiljø og -ressurser her i landet. I en annen studie stilles det spørsmål ved om vi har belegg for å hevde at klimaendringer fører til problemer som har ledet til et økt konfliktnivå og flere kriger. En fellesnevner for mange av kapitlene er at det anlegges et nord-sør-perspektiv hvor lokal virkelighet i sør brytes mot globale aktører, fenomener og forståelser. Samtidig påpekes jevnlig at politiske økologer også kan studere fenomener i andre deler av verden, og det gjøres underveis en god jobb med å knytte erfaringer og studier fra det afrikanske kontinent til norske forhold og eksempler.

Metodisk og teoretisk synes det å være et visst avvik mellom det ambisi-

øse programmet som legges for dagen i de første kapitlene og det som presenteres av analyser senere i boken. Først og fremst er dette manifestert gjennom et noe asymmetrisk forhold mellom en del av elementene som søkes knyttet sammen i den politiske økologiens synteser. For eksempel beskriver de innledende kapitlene en hybrid vitenskap med fokus både på naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig kunnskap. I praksis møter vi en solid kvalitativ samfunnsvitenskap, som fra tid til annen knyttes til andre former for data, som for eksempel flyfoto, nedbørsdata eller jordprøver.

I mange kapitler er de viktigste analytiske og metodiske grepene relativt like. Forfatterne begynner sin analyse med å gripe tak i diskursene, narrativene eller de dominerende virkelighetsforståelsene som omkranser fenomenet de studerer. I de fleste tilfeller viser de hvordan noen få dominerende diskurser produseres av mektige internasjonale aktører som for eksempel legemiddelselskaper, NGOer eller forskere. Deretter begår forfatterne det de kaller en realitetssjekk – de sammenlikner det de finner å være den dominerende forståelse av et fenomen med det de beskriver som praksis. Med forfatternes egne ord:

Hva skal vi gjøre med virkeligheten? Vi kan selvsagt sette den i gåseøyne og overlate den til andre. Mange av dem som er opptatt av sosiale konstruksjoner velger å gjøre nettopp dette. Innen

politisk økologi er ikke dette noe alternativ. (s. 76)

I de fleste tilfeller viser det seg at virkeligheten, eller «sannheten», som forfatterne skriver et annet sted (s. 27), tåkelegges og skjules bak et ullent diskursivt slør. Opinionsen og beslutningstakere henter imidlertid mye av sin kunnskap fra de dominerende diskursproducentene. En praktisk konsekvens av dette er at politiske beslutninger gjøres på bakgrunn av manglende eller i verste fall helt gale forutsetninger. Stemmer det at klimændringer fører til flere kriger og konflikter? Er det riktig at lokalbefolkningens deltakelse i dag er et sentralt element når naturområder skal vernes? Har norske kvinner virkelig den samme muligheten til å påvirke beslutninger knyttet til natur- og miljøforvaltning som menn? Når det diskursive teppet dras til side, finner forfatterne en virkelighet som er skjult for de fleste. Samtidig blir den politiske økologiens marxistiske røtter tydelige; det er kort vei fra disse tankene til den klassiske ideen om falsk bevissthet.

Det er også i dette grepet forfatterne utøver den politiske økologiens sjette syntese: foreningen av det de kaller konstruktivisme med realisme. Diskursene betraktes som rene sosiale konstruksjoner, mens resultatene av forfatternes egne analyser, som i stor grad baseres på feltarbeid, presenteres som virkeligheten. Selv om forfatternes funn og argumentasjon

synes solid, blir jeg ikke umiddelbart overbevist om at deres kunnskapsproduksjon fortjener det endelige stempelet «virkelighet». Når refleksjonen rundt dette i mange tilfeller er såpass begrenset, kan det godt hende det bare har å gjøre med at omfanget av en innføringsbok må begrenses. Det kan også hende at den politiske økologiens tidvis eksplisitt normative utgangspunkt gjør at de finner diskusjonen unødvendig, ettersom forfatterne er flinke til å påpeke ting som at «[...] politiske økologer ikke later som om deres forskning er verdifri» (s. 209). Som fortellerteknisk grep fungerer imidlertid «realitetssjekken» utmerket, og etter hvert som kapitlene utfolder seg, tar jeg meg i å vente

i spenning – hva blir den neste avsløringen?

Boken er nok i all hovedsak skrevet for studenter relativt tidlig i et studieforløp. Den er lettlest og forklarer potensielt komplisert teori på en veldig enkel måte. Den presenterer en rekke engasjerende casestudier, og jeg tviler ikke på at boken er egnet til å vekke glød og interesse hos spirende politiske økologer. Innholdet og hovedkonklusjonene fra studiene i denne boken fortjener imidlertid et bredere publikum. Først og fremst bør den inngå som lektyre for politikere og andre beslutningstakere som har sitt arbeidsfelt innenfor natur- og ressursforvaltning.